

Catulle Mendes, sodobnik Napoleona III., je pripovedoval, kako je lepega večera hodil po Parizu. V neki ulici je naletel na nekakšne avtomate, v katerih si mogel za majhen denar videti sliko golih žensk. Le enega avtomata so se mimoidoči izogibali. Radoveden, zakaj se ga izogibajo, je pristopil. Na svoje presenečenje je opazil, da je bila v njem slika medicinske Venere. Izogibali so se je, tako je menil, ker je tako lepa in popolna. Človekova potreba, da idealizirani objekt s kolikor mogoče natančno kopijo ohrani, ga podoživi, obvaruje in mu podeli trajnost, se je torej spremenila. Zdi se, da je postalo doživljanje lepega zunaj nas kratko in malo težje, ker nas vse preveč spominja na vedno večjo lastno nepopolnost, s čimer zadaje rane našemu narcizmu. Nasprotno pa nam eksternalizirane vsebine tuje podzavesti in dozirano poigravanje z lastnimi podzavestnimi vsebinami, ki nam jih te sprožijo, že po pravilu ohranjajo in sproščajo zavest o lastnem smislu in popolnosti.

To v bistvu ni nič novega, saj vemo, da je na primer tudi primitiven človek nekoč predelal svoj strah pred samim seboj in svetom tako, da ga je proiciral v svet bogov. Zato imajo verjetno prav tisti, ki ob današnji umetnosti zatrjujejo, da to, kar je na sliki, na odru, v knjigi, glasbi, lesu ali kamnu, estetsko sploh ni več merljivo. Namen sproščanja in skupne udeležbe na podzavestnem v tem smislu res ni več v ohranitvi estetske iluzije umetniškega dela, temveč estetske iluzije o nas samih. Tisto, kar imenujemo »današnja« umetnost, je zato le stopnja k večji, totalnejši vlogi katarze v umetnosti.

Toplota gruče

(Koncept antikritike)

1. Uvod: Avtor se predstavi in pove, kako gleda na tri osnovne človeške situacije.

Frivolin

Še sreča, da se prične beseda gruča z g, ne pa na primer z j, ker *drujače* sploh ne bi mogel začeti tega svojega ekspezeja. Ne bi ga mogel začeti, kajti 2. del Slovarja slovenskega knjižnega jezika še ni izšel in bo morda izšel šele takrat, ko me ne bo več na tem ljubem svetu. Tako pa le morem začeti, in sicer kar s citatom iz navedenega slovarja: *grupa*, pravi se tu, *navadno s prilastkom*, neurejena, strnjena skupina; pa še ta primer iz »gnezda«: *gosta gruča ljudi, otrok, ovc, drevja*.

Teh nekaj tehtnih besed naj bo izhodišče za razglabljanje v tem stavku. Njegova smiselnost se vam mogoče zdi v tem trenutku dvomljiva in sporna, ampak počakajte še, pa boste videli. Sicer pa — kaj na svetu ni dvomljivo ali vsaj sporno? Tudi pravkar citirane tehtne besede bodo postale v luči antikritičnega pogleda sporne, mogoče pa ne samo sporne: lahko se izkaže, da ne držijo, ali pa držijo kakor most, po katerem se ne sme voziti (v neki metropoli neke vzhodne dežele so dobili tak most, pa so takoj izmislili odrešujoče ime zanj: most intelligence!). Predvsem torej nekaj vprašanj: Mora biti gruča vedno strnjena in zakaj? Kako je z njeno neureje-

nostjo? Če pa je gosta, je gosta povsod enako? Toda ne gre samo za atribute. Tudi za bistvo gre (to bi se zdelo samoumevno: ampak živimo v času, ki se je za čudo hitro izučil na prvem mestu spoštovati bistvenost majcenih ne-bistvenosti . . .) Vprašam torej ne samo: Kakšna je gruča? toda tudi: Kaj je gruča? Zakaj je? Za kaj je? In za koga? Prav pogosto se spleta (če ne hitiš preveč), lotiti se problema od zadaj. Obrniti tako rekoč zadevo in vprašati: Kaj ni gruča? Pa zakaj (za kaj, za koga) je tisto, kar ni gruča? Pa: kaj je pravo nasprotje gruče, se pravi ne-gruča?

Ustavimo se malo pri le-tem vprašanju. Na prvi pogled je razvidno, da je ne-gruča nekaj ne-strnjenege, ne-gostega, po isti logiki tudi urejenega. Zdi se torej, da bo nekaj prej več kot manj nevidnega, bolj zračnega, potemtakem neujetega, prostega, voljnega (v pomenu razpolagati s sabo po svoji volji). Ja, kako pa naj si zdaj pomagam s temi pridevniki? Včasih je baje dobro poklicati boga etimologije. Pridi torej, bog etimologije, pa poglej, kako bi se bilo moč izmazati! Od vseh teh besed je pomoč mogoča v edinem primeru, pravi bog Eti. Pridevnik *voljen* vsebuje samostalnik *vol*. Po naključju? vprašam. Znanost ne pozna naključij. Če pa družiti ti dve besedi kavzalna zveza (nekaj se s tem reče o mnenju kogarkoli, da je lahko popolnoma voljen, prost), ne more biti res, da obstaja med voljnostjo (prostostjo) in gručo (gručastostjo) odnos načelnega nesoglasja.* Quod erat demonstrandum in causae: spornost slovarskih trditev.

Če ste mogoče opombo preskočili (nič hudega, jaz jih pri drugih prav tako rad preskočim!), jo hitro preberite, ker sem tam povedal zelo važno stvar in se jo prav pripravljam malo ekstenzirati. Kakor smo videli, vse kaže, da je resnična prostost samo iluzija. Iluzija kot vse druge iluzije: je to, kar je, naj se še tako trudi dokazati, da ni res. Kakor hitro se prostost realizira, se pravi: iz prizadevanja postane resničnost, prične kar iz njenega telesa delovati čisto nasprotna moč, naperjena k njeni negaciji, čeprav je to navzven lahko delovanje *v njenem imenu*. Nekaj bistveno drugačnega je kakor pri Wolkerju, kjer se z uresničevanjem sanj o resničnosti sanje ubijajo: zdaj pa je tako, da se ubijajo ne samo sanje, ampak obenem sama resničnost. Sodobnemu času je očitno zelo do tega detajla. Kar je v popolnem redu.

Ako torej drži, da nosi v sebi prostost aktivno delujočo težnjo k ne-prostosti (v češčini bi rekli k ne-volnosti, kar pomeni, pisano brez vezaja, fiziološko stanje, ko gre človeku na bruhanje: potemtakem na določeni stopnji razvoja lahko beremo *samó* brez vezaja), ni se kaj čuditi, da se ljudje v svojem vedno manj in manj zavestnem teku čez ovire od zibelke do groba temu usodnemu poteku stvari prav nič ne upirajo. Logična konsekvence:

* Na tem mestu mi dovolite majhno digresijo. Lahko bi namreč opazili — ko so že v teku etimološke stvari — da se tudi v mojem imenu, pridobljenem od Matere Narave, skriva ista »personifikacija« ščedrinskih »hlevskih idealov«: Fri — vol — in. Res je; ampak ne bi vam smelo uiti, da je tu pravi pomen (voljen, prost, ne pa vol!) namenoma še močno poudarjen, in sicer s prvim delom besede: *fri*, ki ne pove nič drugega kot isto v najbolj razširjenem jeziku sveta (piši: free). Ponavljanje istega pomena je treba razumeti kot njegovo izključno potrditev: zares voljen, prost, če hočete, prost na kvadrat, kar je, če se ne motim, enkratni primer na vsem svetu. Zavedam se tega, zato ponosno nosim odium, ki pade name vis-à-vis druge podobnosti in mi ga nevedneži ali hudomušneži pogosto pripomnijo, češ da obstaja v navedenem slovarju neko mesto, kjer pišejo: *frivolen* — poleg drugega *nesramen*, *opolzek*. Kar naj obstaja, rečem jim, pa kaj naj bo? Le-ti se pa smejiyo.

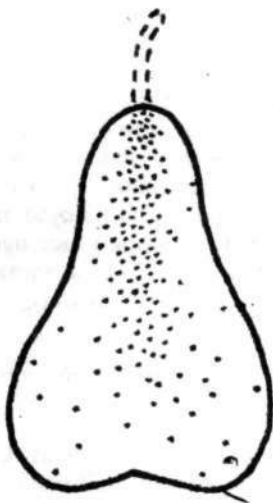
odpamtivečna najbolj vzvišena hrepenenja človeškega rodu se v resničnosti spreminjajo v skrb za pravo toploto, ki jo zahtevajo tri osnovne človeške situacije — poza, soza in loza. Poza: tiče se mladosti, zato priporočana pokončna, hladna, kritična, načelna, ciljna drža. Soza: dobro *sedeti* za vetrom — vse boljše tekne; greje pa sama pridobljena funkcija (ampak: en stol imej vedno še v rezervi). Loza: dobro *ležati* (ne pa v divji lozi!) zaradi zaslug; toploto morajo zdaj dodajati že drugi, ki smo jih vzgojili za to. (Razen poze, soze in loze imamo tudi še dozo — to pa je situacija tako rekoč postčloveška: v dozo lahko pride vse, kar bo kdaj ostalo od tvojega telesa; njena posebnost: premorejo jo prav vsi, tudi tisti, ki se jim ni posrečilo doseči poze, soze in loze — torej nekakšna demokratska poravnava vsaj zadnjih človeških stvari.) Kar je v redu.

2. *Stvar na sebi: Avtor poskusi kar se da nazorno razložiti fenomen gručastosti.*

Najbolj zanesljiv, zajamčeno brezhiben dobavitelj toplote, *vedno prave* toplote, je vsekakor človeška gruča kot ena izmed več možnih konkretizacij splošno človeškega nagnjenja do gručenja ali pa strokovno sociopsihološko povedano: človeške gručastosti. Da se razmišljanje o fenomenu gručastosti ne bi razblinilo v metafiziko (znano je, da k temu težijo vsi samostalniki s končnico -astost), je bil zaradi nazornosti razlage izdelan, sicer pa po precej kompliciranem laboratorijskem postopku, model gručastosti, ki bo ob svojem času predstavljen ad oculos.

Kot uvod k temu razmišljanju (ki bi si ga moral bralec seve s svojo dejavnostjo razpresti po svojih možganskih poteh — to se pa ne tiče zgolj prav na tem mestu pričesanega razmišljanja) naj bo poudarjeno, da je za embrionalno stanje človeškega druženja značilna prvobitna iskrenost, nesleparnost čiste družnosti, četudi še neurejene ter kaotične. Ker pa se iz vsakega kaosa (in prav iz njega: spet tista težnja k samolikvidaciji kakršnekoli pozitivitete kdajkoli in kjerkoli!) poraja red, se spreminja tudi to stanje v stanje notranje organiziranosti. Če so doslej določena gručetvorna dela opravljali skromni, nedobičarski gručijaši, so zavzeli zdaj, na višji razvojni stopnji, njihova mesta posebno izurjeni nalogarji, ki naj bi pazili, da je povsod vse naređ — zato *naredniki*. Naredniki pa so podoficirji: vsakomur torej mora biti jasno, da je odslej zavladal v gruči strogi vojaški red in marsikateri ud, prej ko se je navadil, je počrnel od gromov in bliskov.

Če ima gruča naravo organiziranega reda (ki v sebi seveda tudi skriva latentno težnjo k svoji negaciji, k neredu), pomeni to obenem, da je tudi na določen način strukturirana. Ni torej v svoji notranjosti nekaj negibnega, enkrat za vselej določenega: vlada v njej nenehno premikanje, pa nikakor ne od veselja in na veselje, pač pa tipičen premik manevra, umik, odmik, razmik, zamik, namig, Kamnik, Slamnik (Zdravko), priskok, naskok, odskok, Uskok, skokec, skokonog, skokopet, strahopet, nož v hrbet (načelo: Kar ujameš, imaš! in: Če ne udreš ti njega, bo on tebe!) — Zdaj pa je čas, da pogledamo obljubljeni skico prototipskega modela gruče (v skrajšavi protomogruče).

Kot kaže protomogruča, brez dvoma govorimo lahko o gruškastosti gručastosti (koga česa). Podoba odtrgane pa neodgriznjene hruške je povsem očitna. Odtrgane rečem zato, ker je odsotnost peclja skupni znak popolne večine vseh konkretizacij gručastosti in brez peclja nobena hruška ne more viseti, se pravi biti neodtrgana. Odsotnost peclja pa ni naključje (znanost ne pozna naključij), je celo kardinalnega pomena, in šele potem, ko doumemo vzrok te odsotnosti, se lahko dokopljemo do samega jedra stvari, do eksistencialnega principa fenomena gručastosti. Poglejmo ponovno skico. Obrazek pik v hruški ponazarja najbolj pogosto in iz stališča gruče optimalno razporeditev njenih udov in dovolj jasno prikazuje mesta z najvišjo in najnižjo gostoto udstva. Prav pod pecljem in vzdolž ordinatne osi približno do skupnega ležišča jeder vidimo pikic kot v makovi glavi. Tukaj je najugodnejši življenjski prostor —

največje toplote in smradu. Le-sem hrepene vsi udje gruče (razen redkih izjem, ki bo še govor o njih). Toplota in smrad, kot znano, se vedno dvigata, v našem primeru do peclja (hruška na skici stoji, kot je edino mogoče: na konici stati ne more in na boku ležati bi se kotalila, da ne govorim o tem, da bi že *ležala* potem, na pa *stala*) — pecelj pa, nežen in vitek, ne prenese toliko življenjske ugodnosti in pogine. Ne pogine pa samo kot pecelj: pecelj v protomogruči (vseeno, ali obstajajoči ali ne obstajajoči več) ponazarja in predstavlja pravi cvet gruče, moč, ki jo je poganjala, vlekla naprej in kateri se pravzaprav mora zahvaliti za svoj obstoj (če se seveda sploh želi zahvaljevati zanj). Hkrati s pecljem umira torej, lahko rečemo, tudi sama »idea« hruške — se pravi gruče.

Da bi hruškastost gručastosti razjasnili z resnično popolnostjo, bo treba ponovno omeniti naravo premikov v notranjosti gruče. Poleg tistega značilnega podzavestnega požri-kar-moreš-premika obstaja namreč še premik, ki je racionalno (sit venia verbo!) urejan, in sicer sredobežen in sredotežen. Sredobežen: to so tiste redke izjeme, kadar se posamezni udi začasno (večinoma) ali pa trajno (toda višja moč vedno poskrbi, da tudi to ne traja predolgo) odrečejo toplote in smrada, a dajo prednost hladu in pustoti osamelosti pri obodu hruške, iskaje in prizadevaje si prodreti novo, pravilnejšo pot. Sredotežen: to so tisti iz pravkar navedenih, ki so tudi iskali v bližini oboda, ne pa zato, da bi našli, marveč zato, da zaslužijo najugodnejše mestece sredi toplote in smradu; le-ti tudi imajo na vesti največje gneče na konici pelotona — seveda skupaj s tistimi, ki se jim sploh ne da truditi se s fingiranim iskanjem in se samo peljejo, ljubosumno držijo svojo pozicijo in prežijo, ko bo pametno pridružiti se ali pet minut do dvanajstih ali pa pet minut po dvanajstih; tem trdnejša je njihova pozicija na čelu.

Druga vrsta premikanja notri gruče ima značaj naravno elementarne kalamitete in ni bilo doslej zanesljivo ugotovljeno, ali ima pri njem svoj delež — pa če ima, kakšen — vodilni center gruče CNS (centralni nardniški svet); ker gre za mnenje gručenih množic, zagotovo ni (ta delež) spregledljiv. Res je, da nastane takšen kalamiteten trenutek ponavadi čisto

nepričakano, ne da bi CNS kaj slutil, kaže pa potem tako, da se bo gruča kar kmalu spremenila v svojo negacijo (negručo). V takšnem usodnem trenutku išče vse rešitev zadaj (se pravi po naši skici spodaj, kjer se v normalnih okoliščinah zadržuje samo nekaj posameznikov z očitnimi simptomi totalne ugručenosti), v medprostoru odgovornosti, in sicer tako naglo, s takšno ihto, da so mogočni udarci na spodnji obod hruške že takoj po prvih zgodovinskih kalamitetah povzročili trajno izbočenje in razširjenje tega dela v poravnavi z delom pri peclju. — To bi bilo nujno navesti, da bi postalo razumljivo, zakaj je za model zunanje podobe gruča ugodnejša aerodinamična oblika hruške kakor, recimo, oblika slive (ki je sama na sebi brez dvoma še bolj aerodinamična — in morda sploh bolj mična).

3. Sklep: Avtor odsvetuje neproučevati drugačnih odtenkov in se opravičuje, da je (bil) Frivolin.

Pravkar je deset let, odkar je v neki reviji izšel sestavek z naslovom: Kako krasno, da smo vsi Slovenci (ali je bilo Papuanci? Rusi? Čehi? res, ne vem več! Pa je vseeno). Zelo žal mi je bilo takrat, da sem z njim napravil hudo kri. Najbrž mi niso verjeli, da mislim resno, kar rečem. Res sem mislil. Tudi tisti nasvet na koncu: *Glej, da preveč ne presegaš normalo, in naj potem delaš, kar hočeš, delaš pravzaprav isto kakor drugi, si v gruči in ti je fino, ker te pač prepri ne doseže*. Danes bi rad ponovil ta nasvet. V gruči je res udobno, samo treba se je navaditi toplote in smradu, to pa ni težko, ko se zaveš, da se širita od kolektiva, v katerem ne zmanjkuje tudi slovitih in nasprotno spoštovanih ljudi. Poglavitna stvar — ne biti sam, to je, za kar gre predvsem. So takšni, ki so sami. Tisti, ki so sami in *šibki*, tisti naj vas prav nič ne skrbijo: tiste bo vzel tako ali tako hudič. Toda tiste, ki so sami in so (ali se zdijo) *močni*, za tiste glejte, da jih nemudoma potegneta medse. Tudi za to ceno, da se ti ne prilagodijo vam, temveč vi njim: nazadnjič bodo le postali eni izmed vas. Pa da bo gruča nekaj časa smrdela v drugem odtenku? Zakaj pa ne bi?

Nisem še povedal, da se je tisti sestavek pred desetimi leti ukvarjal z literaturo. Tudi to, kar je bilo tu prav rečeno, ima v mislih pretežno njo; kakor pravzaprav vsa tale poskusna razlaga iz obdelavane antikritične teorije gruč. Literarna gruča (ne bi smeli zamenjati z literarno *grupo*, ker je sicer lahko tudi ta, toda predvsem je nekaj mnogo širšega, obenem pa bolj neopaznega, zato pomembnejšega) premore tipično notranjo strukturo gruč nasprotno. Njena posebnost pa je bistveno intenzivirana sredobežna težnja, kot smo govorili o njej. Konkretno: višji odstotek osamelih iskalcev. V pretežni večini mislijo resno. Vendar je njihova usoda že določena: vsi brez izjeme, naj so bili še tako načelni nezadovoljneži ali pa mračni rokovnjači — vsi brez usmiljenja po kratkem postopku pogoltani. No, pa kaj; v redu stvar, kot bi rekel stric Matic. Druge poti ni. Tudi tisti osamelci bodo doumeli, da je najboljša samo se pridruževati — in čakati, kaj bo to povzročilo. Vsekakor, hecno bo.

Vidim ironičen nasmešek na bralčevem obrazu, kakor bi hotel reči: Kako pa ti, Frivolin, pa tvoje svetovno unikatno ime in tale hecna in krasno trčena teorija hruške ali gruč ali česa. Moj odgovor: Brez skrbi, dragi, čakaj le, kmalu ... (warte nur, balde ... J. W. Goethe) tudi Frivolinu bo lepo zapel navček. C'est la vie (Karel Gott).